

ALEXEJ IVANOV

Srdce
tajgy

HOST

Vychází s finanční podporou
Ministerstva kultury ČR

Serdce parmy

Copyright © by Aleksei Ivanov

Agreement via Wiedling Literary Agency

Afterword © Michal Kovář, 2022

Translation © Konstantin Šindelář, 2022

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2022

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-1548-6 (PDF)

ISBN 978-80-275-1549-3 (ePUB)

ISBN 978-80-275-1550-9 (MobiPocket)

*Vy jste světlo světa.
Město ležící na hoře nemůže být skryto.*

MATOUŠ 5,14

Část první

Rok 6963

KAPITOLA PRVNÍ

Mrtvé Smrči

Stan byl vyrobený z kůže, zespona obšité krvavě rudými stužkami. Ve výřezech se matně lesklo zelenkavé zlato Vagirjomy. Stál na podstavci připevněném na zádech dvou sobů, kteří unaveně kráčeli za chontujovým koněm. Měli za sebou dlouhou cestu od rodného Pelymu, cestu křivolakou a nesnadnou: přes četné chonty rodné země, kolem posvátného jezera Turvat, na obětiště u Jalpyngu, po výběžcích hory Otorten a pak směrem na poledne, Kamenným úvalem až k samotným Basegům. Místní chakani vítali karavanu, měnili vyčerpané soby za nové, pomáhali táhnout čluny proti proudům řek a zdolávat průsmyky a potom se loučili, nechávající chontujovi dva nebo tři válečníky ze své osady. V době, kdy Vagirjoma dorazila k Čusvě, již Asyku doprovázel silný oddíl, čítající asi sedm desítek Mansijců. Chontuj zanechal vory u posledního pavylu před ústím Sylvy a pak vedl karavanu lesy přímo k Mrtvému Smrči.

Prastaré jehličnany zakrývaly oblohu svými roztaženými, kosmatými prackami a jen v dálce, před samotným Mrtvým Smrčím, plály v mezerách mezi horskými vrcholky oslnivé skvrny zapadajícího slunce. Stezka byla zarostlá kapradím a na mnoha místech přehrazená omšelými kmeny padlých stromů, les kolem byl studený a temný. A temné byly i myšlenky v hlavě knížete. Než se sem s Vagirjomou vydal, procestoval celé své panství, a tak s ním teď byli ti nejlepší z Mansijců, jeho syn Jumšan i synové chakanů, měl oběti-purichumy a provázelo jej požehnání Jalpyngu.

V jeho oddíle však scházeli muži ze severní Jugry, scházeli v něm Jornové a Sarané, scházeli Nogajci, Baškortové, Kazaňští, Sibiřané, Pečorové... Není ale čas na ně čekat. Omöl již zatloukl svůj kůl.

Starou stezku od Sylvy k Mrtvému Smrčí již zřejmě dlouho nikdo nepoužíval. Samé kapradiny, vývraty... Značky, vyřezané do smrků, zmizely pod vrstvou bělavé smůly. Tamgy, jež zatlučeny do kmenů stromů ukazovaly směr, obrostla kůra. Že by snad tajgu opustili i lesní duchové? Šaman podřimoval na zádech soba a přitom se přidržoval upilovaného paroží a pohupoval žerdí, na níž tlumeně cinkala rolnička, která zahání duchy zpět do tajgy.

Vtom se však kůň pod chontujem zachvěl, potřásl hlavou a zafrkal. Zvířata vždy dříve než člověk vycítí přítomnost kula, když začne téměř neviditelný sledovat poutníka. Asyka koni jemně zčečral srst mezi ušima, aby ho uklidnil. Byl to dobrý koník. Jmenoval se Njata — Kolouch. Před dvěma roky zachránil Asykovi život, když se kníže brodil přes rozvodněnou Bur-Chojlu a dravý proud mu podrazil nohy...

Šaman sebou škulb, probral se, potřásl hlavou v huňaté čepici a rozezvonil rolničku. Karavana přicházela k Opuštěnému hradišti. Z bažinatého okraje lesa se otevíral výhled na celé Mrtvé Smrčí. Obrovská hora, připomínající medvěda, byla porostlá mohutnými stromy, všechny tyto stromy ale zemřely a nyní stály suché a holé, bez kůry a jehličí. V záři zapadajícího slunce celý neživý les zežloutl, takže vypadal jako vyřezaný z mamutoviny. Na úpatí hory se černalo Opuštěné hradiště s jedním okrajem zanořeným v bažině. Kníže si ho prohlížel skrze řídký porost neduživých stromků a zároveň za jízdy odháněl komáry smrkovou větévkou.

Valy, z nichž vyčnívaly křivé zuby dřevěné palisády, obrostly neprostupnými houštinami maliníku, které zešedly pod vrstvami pavučin. Stavení se zbortila. Z vlhkých jam vykukovaly oslzlé, prohnílé klády. Po celém hradišti se jako hejno ptáků rozletěly útlé břízky. Mezi jejich bílými kmeny se černaly nachýlené ochranné modly, až po krk obalené plísní. Všude nestydatě zářily rudé muchomůrky a na ztrouchnivělých pařezech se chvěly trsy prašivek.

Náhle měl kníže pocit, že se jeho spánků dotkly čísi studené prsty a rozechvěly mince na jeho čepici. Jako kdyby se na něho odkudsi z bažiny upíraly žluté, nemrkající oči. Bylo to zlé místo. Duchové v noci rádi přicházejí do opuštěných lidských sídel a hrají tam svou oblíbenou hru — hru na lidi. Sedí v jámách, jako by to byly domy, navzájem se navštěvují, kopou v zemi a tahají klády, ale potom zapomínají smysl celé hry a začínají divoce křepčit po zborcených palisádách, lezou do oken, skáčou ze střechy na střechu, visí na větvích stromů i na obnažených krovkách... Kníže si směrem k hradišti odplivl a položil dlaň na tamgu, kterou měl přišitou na hrudi kožené haleny.

Karavana se beze spěchu pohybovala podél úbočí Mrtvého Smrčí. Neboli Hleděny — tak horu nazývají Rusi, říkal si kníže. Úpatí hory lemoval vetvý plot, naklánějící se tu na jednu, tu zase na druhou stranu. Tráva vysílala vzhůru bělavě zelené jazyky, ale chřadla, střídána tlejícím jehličím a mechem. A nad touto podivnou horou, jež navěky uvízla na mělčině času, nehybně zvedaly polámané větve kostry mrtvých stromů.

Poté co obešla dlouhý výběžek Mrtvého Smrčí, minula karavana bránu s dřevěnými sloupy, vyřezanými do podoby model. Oči idolů byly podlité krvavou září slunce zapadajícího v dálavách nad Kamou. Opodál na okamžik zajiskřil tmavý pruh říčky. Asyka předhnil šamana a jako první dojel na travnatý břeh. O něco dál napravo stály na písčitém srázu rodové modly — jak ty dočista staré, zsinálé, s podélnými prasklinami, tak i nové, ještě se skvějící čerstvým, žlutým dřevem. Některé měly zvířecí obličej, jiné ptačí hlavy, další parohy a ještě další lidské tváře, vyřezané hluboko do dřevěných hrudí... Válečníci oddílu sesedali z koní, vstupovali do vody až po kolena a oplachovali si ruce a obličej. Koně a sobi pili hlučně, za cinkotu udidel.

Kníže počkal, až se Njata napije, pak jej pobídl kupředu a tiše se rozjel po břehu směrem po proudu řeky. Po jeho pravici zůstalo ústí Jurčimu a před ním se z návrší otevřel výhled na celé Šamanské Město. Stálo uprostřed rozlehlé paseky, ježilo se žerděmi

a palisádami a přímo nad ním se jako Torymovo ohnivé křídlo vznášelo zapadající slunce.

Po udusané hlíně Posvátné cesty se chontuj pomalu blížil k vysokým valům s hřebenem kolové hradby a ke strážním vížkám na dlouhých a tenkých podpěrách. Po obou stranách cesty čněly z křovin černé hlavy bůžků. Mohutní Perové-ochránci se tyčili nad hradbami a sverepě upírali na poutníky nevidoucí pohledy očí — vypálených děr. Za palisádou byly vidět ostré hrany pultových střech permských kerku. Nad nimi se vypínal celý les všemožně nachýlených žerdí s rolničkami, figurkami duchů, trsy stužek, liščími a vlčími ocasy i ptačími pery. Otevřenou bránou se vstříc chontujovi vyvalila horda huňatých psů všech velikostí a barev a začala poskakovat kolem Njaty. Přes štěkot psů doléhalo z města tukaní kladiv a šramocení žernovů.

Kníže zastavil koně před mostem přes hradební příkop. Cvrkotaly kobylinky, v dálce halasně kvákaly žáby, Njata tlumeně pofrkával. V bráně se objevil muž a mlčky strnul. Také kníže mlčel — jen si šamana prohlížel a čekal na zbytek svého oddílu. Až do setmění museli nově příchozí zachovávat mlčení, aby je duchové, pro obyčejné lidi němí, náležitě poznali a potom jim v noci, až nastane jejich čas hovořit, mohli poskytnout odpověď.

Oddíl se postupně shlukoval za zády knížete. Psi divoce pobíhali kolem kopyt koní a sobů a cvakali zuby těsně u nohou jezdců, ale nikdo se je nesnažil zahnat ani okřiknutím, ani klackem, ani bičem. Asyka čekal. Mhouřil oči před září zapadajícího slunce a prohlížel si město.

Zblízka už nevypadalo ani zdaleka tak nedobytně. Valy se začínaly sesouvat. Mezerami v palisádě byly vidět podpěry přistavené zevnitř ke kúlům. Roky nečištěný příkop plnila černá voda potažená žabincem, nad níž se třepetali komáři. Strážní vížky působily chatrně a nejspíš by se zřítily pod vahou dvou nebo tří lučištníků, zatímco žebříkům, vedoucím vzhůru na plošiny, chybělo nemálo příčlív. Pouze lebky na kulech — sobí, medvědí i lidské — vypadaly doopravdy hrozivě. Koneckonců právě na lidský strach šamani při

obraně svého města spoléhali. Jenomže nepřítel, který sem přijde, se nezalekne ani lebek, ani model, ani bohů. Vyděsit ho může jen to, co sem teď ve své hrudi přinesl kníže Asyka.

Město šamanů mělo mnoho dovedností. Stoupalo k bohům a sestupovalo k ještěrům, vyhánělo demony a přivolávalo duchy, vědělo, jak nasměrovat zemřelého k Půlnočnímu moři i jak ho navrátit zpět, počítalo hvězdy, předpovídalo budoucnost a pamatovalo si minulost, umělo léčit lidi a těžít kovy, skládat písně a vyřezávat modly, stavělo proti sobě celé národy a zase je usmiřovalo. Šamani ovšem neovládali dvě nejprostší věci v tomto životě — uživit sami sebe a bojovat s osudem. On, kníže Asyka, jim přišel povědět, že to udělá za ně, ovšem jen pokud mu uvěří, porozumí mu a předají jeho vůli Vagirjomě.

Když poslední válečník dohnal karavanu, kníže pohybem kolen pobídl Njatu kupředu. Kůň vkročil na most a muž v bráně ustoupil stranou, aby nechal knížete projet. Potom zamířil za ním, kráčeje vedle stanu Vagirjomy, a přitom zvoněním rolničky na žerdi odháněl zlo od jejího zelenkavého zlata.

KAPITOLA DRUHÁ

Chumljalt

Nejvyšší šaman — pam — se probudil, jako kdyby do něho někdo strčil. Znamenalo to, že někde na druhé straně Vyškaru ve stejnou chvíli procitl kníže Asyka. Pam a chakan se spolu dosud nikdy nesetkali, ale už je spolu spojovaly tenké, neviditelné nitky. Pam se ztěžka nadzvedl na svém nízkém lůžku a zakryl si oči dlaní, aby zastavil šílené mihotání světů, skrz které se k probuzenému rozumu hnala jeho duše. Pak se opřel o hůl, postavil se a nahmatal na stole bronzovou rukojeť křesadla. Vykřesal jiskru na troudu ze suché březové kůry, několikrát foukl a pak plamínkem zapálil špičku malé louče, nasáklé hořlavou smůlou. Ať chakan uvidí světlo v mém okně a přijde za mnou, pomyslel si a postavil louč do hrnku na ploché, vodou zalité míse.

Pam holí otevřel dveře a vyšel ze svého kerku na dvůr. Nad Vyškarem i nad celou zemí divě zářila půlnoc. Měsíc visel nad Mrtvým Smrčím a měnil suché bílé kmeny v pichlavé křišťálové krystaly, které obrůstaly celou horu jako jinovatka. Kdesi v nesmírných dálavách souhvězdí Losa se skloněnou hlavou pilo vodu z Čusvy a nad řekou Kamou rozrývala odvěkou temnotu Hvězdná brázda. Pam přistoupil k nízkému plotu kolem dvora a zastavil se s hrudí opřenou o hůl. Lehounký kamský větřík shrnul dlouhé bílé vlasy šamanovi do tváře a ovinul mu kolem zápěstí prameny jeho plnovousu.

Vyškar spal. Jen u brány doutnal oheň strážných a opodál ve škvírách kovářské zemljanky za doprovodu tlumeného vzdychání měchů tu planuly, tu zase pohasínaly nachové odlesky. Spali

i chakanovi válečníci, kteří nocovali v kerku vyhrazených pro hosty. Dům, v němž byl ubytován kníže spolu se třemi kněžíci, stál u ohrady. Pam uviděl vysokého muže, jak zamyšleně upravuje kožešinovou zástěnu zakrývající vchod a potom míří k plotu. „Njato, Njato!“ zavolal šeptem. Probuzení koně začali přešlapovat, jejich kopyta dutě zaduněla. Njata prostrčil hlavu mezerou mezi kůly a Asyka ke koni natáhl dlaň, aby mu podal pamlssek.

Přímou cestou, přes lopuchy a houštiny kopřiv, mihotající se ve tmě, kolem prázdných domů a psích přístřešků zamířil kníže na návrší, k pamovu domu. Šaman si v měsíčním svitu mlčky prohlížel chakanův obličej — úzký, s výraznými lícními kostmi, neživý jako maska, ostře ohraničený linií sivých vlasů, stažených do dvou tuhých copů.

„Pojď dál,“ řekl pam knížeti, který se zastavil před brankou.

Pam věděl, že se o něm povídá, že lidi prohlédne skrz naskrz. Byla to pravda. Pam viděl duše — dvě, tři nebo i pět, neboť jejich počet se u každého člověka různí. Havraní duše žije s předky. Výří duše žije s duchy. Sokolí duše žije s bohy. Labutí duše dlí výš nežli bohové, tam, kde se pohybují osudy. A poslední duši, tu, jež žije s lidmi, má každý jinou — u někoho je to kachna, u jiného vrabec, u dalšího jestřáb. V chakanu Asykovi však pam nespatrił ani jedinou duši. Kníže byl celistvý a neprostupný jako kámen.

Chakan se zastavil na prahu a přejel prstem po ozdobných lamelách dveřního zámku. Potom se přimhouřenýma očima rozhlédl po pamově obydlí. Staré šamanské kerku bylo postavené z obrovských, místy již omšelých klád se vřezanými tamgami. Pod samými krokvemi se v úzkém okénku modraly hvězdy. Louč v hrnku již dohořivala, a tak ji pam vyměnil za novou. Plamínek ozářil strop z pruhů březové kůry, na němž se ihned rozhýbaly podivné huňaté stíny, jež vrhaly trsy bylin visící na krovkách. Stůl byl zavalený kousky kůže, odřezky kostí a střepy. Prostor nad ohništěm, v němž dohořivaly uhlíky, zabíral měděnkou pokrytý prastarý kotel s naprasklým okrajem a chybějícím uchem. Na dřevěné skobě viselo šamanovo moly prožrané oblečení, pošíité amulety a lemované

třásněmi. V záhlaví nízkého lůžka cenila zpod kůže, jež sloužila jako příkrývka, žluté zuby medvědí lebka. Nachýlené police byly plné drahocenných bulharských, perských a arabských mís, ale také schrán z březové kůry a hrnečků s lektvary. Jeden kout kerku zabírala hromada větších schrán, zatímco v jiném ležely bez ladu a skladu ittyrmy, vyřezávané hůlky, v nichž dlely duše pamových předchůdců, někdejších šamanů Mrtvého Smrčí. Hliněná podlaha byla plná zadupaných uhlíků, kožených odřezků, odštěpků kostí i ptačích per, které přestaly být užitečné, neboť již zodpověděly pamovy otázky. Nad vchodem hrdě čnělo rozložitě losí paroží.

„Co po mně chceš, chakane?“ zeptal se pam, zatímco dřevěným pohrabáčem rozhrnoval uhlíky v ohništi.

„Chci vidět Kanskou tamgu.“

„Nemám ji. Je tam, kde má být — na ittyrmě minulého kana.“

„Doprovod' mě tam, starče.“

„Uvidíš ji zítra, během obětování.“

Chakan se odmlčel a sledoval, jak šaman s pomocí bronzové lžíce na dlouhé násadě vytahuje z kotle uhlíky.

„Chci ji vidět hned. Doprovod' mě k ní. Prosím tě o to.“

Pam se zamyslel a ponořil lžíci do kotle.

Zvolna se ubírali po Posvátné cestě. Cvrkotaly kobylky, v příkopu Vyškaru zpívaly žáby a v řece tu a tam šplouchaly ryby. Neklidní duchové bloumali lesem, šuměli větvemi, vzdychali, šeptali si. Jen Mrtvé Smrčí se hrbilo jako nezměrná masa podzemního ticha. Pro pama to však nebyla jen hora mlčení a tmy. Starý šaman ji viděl jako sval obrovského srdce samotné země, jež se vynořilo zpod hlíny a nyní pomalu tluče do rytmu vznešeného běhu osudů, které jako mračna proplovávají nad pamem i nad knížetem, nad Mrtvým Smrčím, nad národy, nad bohy i nad hvězdami.

„Pověz mi, chakane... Zsvěcení mladých knížat, to je přece jen záminka, abys mohl přivést Vagirjomu tam, kde se nachází Kanská tamga, nemám pravdu?“

„Ano,“ souhlasil Asyka. „Chci Kanskou tamgu pro sebe.“

„Ale vždyť s sebou nemáš ani chakana, ani chontuje od Jugry. A náš kníže v Jomdynu slouží Rusům za opilou vodu jako pes za ohlodanou kost. Jiné národy Saranpalu a Mansipalu nevědí, co zamýšlíš, a ti, kteří se považují za naše pány, k tomu nedali své svolení. Dokonce ani tvůj vlastní národ neví, kvůli čemu ses vydal k Mrtvému Smrčí...“

„Nemám žádné pány, abych se jich ptal na svolení,“ opáčil Asyka příkře. „A můj národ i ostatní národy mě budou následovat, budu-li mít Tamgu.“

„Jak to víš? Umíš snad číst budoucnost?“

„Vím to, pame. A na to, abych to věděl, nemusím věštit z perí, nemusím sledovat let posvátných ptáků ani zkoumat vyhrězlé vnitřnosti obětních koz. Vím to, pame. A proto chci, abys mi Kanskou tamgu odevzdal bez stínu pochybností.“

Chumljalt, uvědomil si pam. Kníže Asyka je chumljalt. Muž, který kráčí vstříc. Povoláný muž, posedlý muž. Kníže Asyka, který zabil svého otce, který nestárne, který zapudil svou ženu-lamii, je chumljalt. Neřídí osudy národů a země, neboť tyto osudy se řídí samy od sebe, a to podle zákonů, jimž nemohou odporovat ani samotní bohové. Ale přirovnáme-li osud národa k lavině, ke skalnímu sesuvu, pak v něm kníže bude tím největším kamenem, který se kutálí před všemi ostatními, který drtí překážky a klestí si cestu, následován dalšími, menšími valouny. Ne nadarmo byl kníže pro pamovy oči celistvý a neprostupný — chumljalt totiž nemá ani jedinou duši.

„Kanskou tamgu lze předat jen na základě společného rozhodnutí lidí z našich hor...“

„To není pravda. Není to pravda, a ty to víš, starče. Kan Kudym ji dostal od svého uvtýru. Kan Reda dostal Tamgu od těch, kteří si později, když vyhnali své soukmenovce, začali říkat Visu. Kan Atyla si ji vzal sám. Chceš, abych pokračoval, starče?“

Šaman dlouho mlčel a jen zdrceně potřásl hlavou.

„Ale vždyť si ji nedokážeš udržet, chakane,“ řekl konečně.

„Proč?“

„Pamatuji si příběh syna chakana Korose. Ten svou tamgu vyměnil s ruským chlapcem za stříbrný kříž...“

Asyka se nepěkně ušklíbl.

„A když se pak Koros chtěl za to svého syna zříci, syn zabil otce a ve věku dvanácti let se sám stal chakanem, neboť se zmocnil jeho tamgy,“ dokončil kníže příběh. „Ale to bylo dávno, starče. Měl jsem za to, že už zbyli jen tři svědkové toho, co se tenkrát u Mamylských peřejí přihodilo — já sám, Rus Kalyn a má žena Ajčejl, lamie...“

„Tím svědkem jsem nebyl já, ale můj bratr. Už zestárl a zemřel, třebaže byl mladší. Podívej se, chakane, jaký jsem nemohoucí — nohy mě neposlouchají, mé oči slepnou, vlasy mi zešedivěly... A přitom jsem mladší než ty. Jak je možné, že nestárneš? Jsi skutečně nesmrtelný, chakane, tak jako všichni chumljalti a lamie?“

„Ty přece víš lépe než já, jak to na tomto světě chodí, starče,“ odpovéděl kníže. „Víš, že nesmrtelný je každý, kdo ještě nedokončil svou práci.“

KAPITOLA TŘETÍ

Kanská tamga

Těžký nosník brány vedoucí na území Mrtvého Smrčí podepíraly dvě vysoké modly — bohatější Igramsor a Šavelsor. Hned za bránou se tyčila hradba neživého lesa. Úplně stejné lesy nejspíš rostou i na prokletých ostrovech Poti-Ur v ledovém půlnočním oceánu, po nichž ve věčné tmě s úpěním bezcílně bloudí duše zrádců. Pam cítil, že v těchto vyschlých a zkamenělých kmenech nesídlí nikdo a nic — ani duchové, ani kulové, ani démoni. Přicházela sem snad jedině zlá mansijská vědma Tanvarypekva, ale i ta se zastavovala jen nakrátko, a hned se na svém šedém, lidožravém vlku Rochovi hnala dál. Chlatyr, vybavil si šaman. Takto Mrtvé Smrčí nazývají Mansijci.

„K čemu potřebuješ Kanskou tamgu, kníže?“ zeptal se, když jako první vkročil do černočerné tmy nad pěšinou.

„Nastal čas války.“

„Chceš vyhnat Rusy? Proč ti vadí?“

„Odpověď přece znáš, starče.“

Šaman koncem hole odsunul z cesty bílou větev se sedmi zkroucenými prsty.

„Není Rus jako Rus,“ řekl. „Novgorodci, to ano, to jsou vlci, co trhají živé maso. Ale Moskovité k nám přicházejí v míru. Staví tady své osady, vychovávají své děti a stejně jako my snáší útlak ze strany svého kana. Ruský kan ovšem není lakomý. Kazani musíme jako charádž platit tři tangy za každý luk, kdežto jasak Rusů je čtyřikrát nižší — všehovšudy dva sobolí. I ten nejmizernější lovec dokáže za rok ulovit dva soboly, aby zaplatil kanovi Rusů.“

„Proč bychom měli ve své vlastní zemi platit cizákům?“

„Je lepší platit soboly než krví.“

Svah byl hustě posetý vysokými a štíhlými smrky s nepoččetnými větvemi a holými vrcholky, čněly z něj jako kopí chontu, zabodnutá do mohyly jeho chontuje. V nerovnoměrném poprašku hvězd na obloze nad Mrtvým Smrčím zely otvory, jako kdyby se některé hvězdy utrhly a zřítily dolů jako zralé limbové šišky. Jsou-li Pásové hory skutečně obr Kam, který usnul po vykonání svého hrdinského skutku, pak Mrtvé Smrčí musí být jeho toulec. Jarní lijáky a podzimní bouře lámaly neživé stromy, ale ty nepadaly, zachytávaly se svých druhů a zůstávaly viset ve výšinách.

Kvůli tomuto ztuhlému pohybu působil již beztak děsivý les ještě mrtvěji. Tu a tam mezi kmeny trčely svisle vkopané žebříky, aby po nich bohové mohli sestupovat na zem k lidem. Pamovi ale připadalo, že tyto žebříky vysunuli z hlubin podzemní trpaslíci Siirtja — život ve zcepenělé hoře je musel naplnit takovou hrůzou, že prchali vzhůru a hledali útočiště na nebesích.

Pam zahrnul na boční pěšinku táhnoucí se napříč úbočím hory k místu, kde rostl posvátný smrk — jediný živý strom na celém Mrtvém Smrčí.

„Rusi z Novgorodu jsou naši staří nepřátelé,“ řekl Asyka. „A staří nepřátelé, to už jsou skoro přátelé. Stejně jako všem ostatním jim šlo o naše bohatství. Za tato bohatství poctivě platili svou krví a odcházeli. Jenomže Moskovity kromě našich bohatství zajímá také celá naše země. Posílají sem své oráče s ženami a dětmi, aby v naší zemi svou prací a svou krví zapustili kořeny. Pokud se jim to podaří, již je nebude možné vykloučit, protože naše země je kamenná a jejich kořeny se kolem těchto kamenů ovinou.“

„Což,“ namítl pam. „Pokud to tak chtějí, nechť tedy platí krví, nechť zapouštějí kořeny a žijí. Naši předkové nejednali jinak.“

„Ne, ty mi nerozumíš, starče,“ řekl kníže zlostně. „Je možné se smířit s nájezdy nepřátel, ale s jejich bohy se smířit nesmíme. Nepřátelé k nám přinášejí své meče, ale Moskovité k nám přinesou svého boha. Meče dokážeme odrazit, ale bohům člověk nikdy

neodolá. Skloníme-li se před bohem Moskovitů, nezůstanou nám ani naše rodná jména, ani písně, ani vzpomínky — vůbec nic.“

Šaman se hluboce zamyslel. Smrky, které hoře daly jméno, v těchto místech vystřídaly mrtvé pahýly bříz, borovic a modřínů — pěšina totiž vedla k prastaré části svatyně na úbočí, pod níž tonulo v bažině Opuštěné hradiště. Objevily se paseky, na nichž ležely napůl zetlelé modly legendárního národa Velmot-Vor, který zmizel z povrchu zemského před více než tisícem let. Tento národ se klaněl bohům chakanů a chontujů — děsivým polozvířecím netvorům se zobáky, rypáky, drápy a mordami zčernalými obětní krví.

„Proč si myslíš, že bůh Moskovitů zahubí naše národy?“ zeptal se pam, zatímco namáhavě překračoval padlé modly.

„Ty se v záležitostech bohů vyznáš lépe než já, starče... Pověz mi, jací jsou? Jací jsou bohové?“

„Bohové...?“ Pam se zastavil, aby si odpočinul, a zadíval se na obrovský obnažený měsíc i na Hvězdnou brázdou, rozrývající oblohu. „Je pro mě těžké odpovědět tak, abys tomu ty, válečník, porozuměl... Každý z našich národů má svá posvátná ústa, z nichž k nám doléhá hlas věčnosti. My, Permjané, máme Mrtvé Smrčí. Zyrjané mají Purramonitur. U vás, Mansijců, je to Jalpyng, u Chantů Longotjagan, u Něnců Chebiđa-Padara... Pro nás pro všechny je posvátná Sluneční panna — Zaraň, Mjadpuchoca, Vut-Imi, Egiboba, po vašem Sorni-naj. Jejimi ústy promlouvá Vagirjoma. Když ale očekáváme odpověď z těchto úst, netázeme se hory, předka, boha ani modly. Tázeme se něčeho mnohem většího, něčeho, co je zároveň jak hora, tak i předek, bůh a modla... Vše, co na světě je, je jedno a totéž. Je to součást jediného řetězu, z něhož my vidíme pouze jednotlivé články. Spojení mezi články tohoto řetězu vaši šamani nazývají ljachhal — zvěst. Osud je zvěstí země, bohové jsou zvěstí osudu, lidé jsou zvěstí bohů a země je zvěstí lidí... Ptáš se mě tak, jako by bylo možné dát konečnou, nezpochybnitelnou odpověď, anebo jako kdyby naopak byl nějaký první, prvopočáteční bod, od něhož bychom mohli správně odměřovat pravdu našich životů...“

„Nezní to příliš jasně, ale myslím, že ti rozumím, starče.“ Chakan přikývl. „Pokud ale srovnáváš svět s řetězem skutým do uzavřeného kruhu, pak já dodám toto — jestliže svého boha vyměníme za cizího, přerveme tento řetěz a náš svět se z bortí.“

Došli k vysoké modle Toryma. Praotec byl zpodobněn vsedě a v jeho klíně spočívala číše s mincemi, smíchanými s hlínou. Chakan z kroužku na čele odepnul dirham a rovněž ho vhodil do číše. Po obou stranách Toryma se zasmušile tyčily starodávné, již notně nachýlené idoly sulde se sukovitými křídly a losími rohy. U jejich nohou se bělaly medvědí lebky, proklované zobáky havranů. Pam se s heknutím sklonil a posunul lebky tak, aby společně tvořily původní, posvátný tvar. Nechtěl, aby Oše, ducha Velkého medvěda, urazilo nedbalé zacházení s hlavami jeho dětí.

„Proč by se měl náš svět z bortit jen proto, že se zde usídílí ruský bůh, i kdyby dokonce dokázal vytlačit naše vlastní bohy?“ zeptal se pam, zatímco smutně hleděl na Torymovu popraskanou tvář. „Chakane, ty přece nejsi žádný pověřivý lovec, který všude vidí jen samé versy, vunšerichy a vakuly. Víš, že i když se změní podoba, jméno a obřady, duch zůstane stejný. Se světem se nic zlého nestane. Snad si sám sebe nepředstavuješ jako Mjandaše, který zachraňuje slunce před Jomou?“

Znovu se vydali po pěšince, jež je měla zavést ke hřbitovu kanů. Za Torymovými zády ve větru tlumeně pocinkával celý hájek mrtvých bříz, ověšených bronzovými a měděnými figurkami a ovázaných stužkami od těhotných žen. Ve tmě zkostnatělého lesa zněl tento cinkot nesmírně truchlivě.

„Bůh Rusů není náš bůh,“ řekl Asyka. „Naši bohové se zrodili z našeho osudu a z naší země. Kdežto jejich bůh se dokonce ani nezrodil z jejich země, ale z nějaké vzdálené končiny na samém kraji světa, kde zapadá slunce a půda je od jeho žáru jalová, suchá a žhavá jako ohniště. Co by takový bůh dělal tady u nás, pod ledovými vichry, mezi závějemi, v tajze?“

„Pramálo záleží na tom, kdo se kde zrodil,“ ušklíbl se šaman. „My dva jsme vzešli z matčina lůna a Jen zase z vejce — a co má být?“

„Naši bohové jsou bohové osudu a tří světů. Ale bůh Rusů je bůh člověka — nikoho jiného než člověka. Nezáleží mu na zemi, na národu ani na předcích. Naslouchal jsem ruským šamanům. Jejich bůh je vyvrhel, a dokonce opustil svou matku.“

„A ty jsi zase zabil svého otce.“

Kníže skrz zatnuté zuby zavrčel, ale šaman se ani neotočil. Mlčky pokračovali v chůzi po pěšince. Ze země kolem nich čněly kůly s naraženými lebkami. Idoly, vyřezané přímo do kmenů stromů, civěly na hvězdnou oblohu. V mechu ležely ztrouchnivělé ittyrmy i prastaré modly, vyvrácené větrem. Stromy se ježily dřívky obětních šípů i střenkami nožů s visícími provázky, ke kterým byly kdysi připevněny váčky s dary.

„V našich horách lidé i bohové úplně stejně kráčí cestami osudu!“ řekl Asyka hlasitě a zlostně. „Řídí nás vůle naší země a soudí nás naši předkové! Lidé ani bohové nemohou sejít ze své cesty, nemohou se na ní zastavit ani po ní zamířit nazpět! A proto žijeme vprostřed věčnosti a naše země je nezničitelná!“

„To je pravda,“ pronesl pam tlumeně. „Ale jsou to slova chumljalta.“

„Kdežto Rusi si sami volí cestu a pak si po ní jdou, kam chtějí a jak chtějí!“ pokračoval chakan, aniž by pamovi věnoval pozornost. „Říkají, že jim z hlavy nespadne jediný vlásek, aniž by si to jejich bůh přál! Ale vždyť přece víš, pame, že hlasy bohů nezní v uších každého, protože jinak bychom ani my, ani Rusi nepotřebovali šamany, jako jsi ty. A to znamená, že sami Rusi spojují sebe a svého boha a vždy ho v sobě nesou takového, jací sami jsou! Ale to není víra, pame, to je bezvěrectví! Není to vůle země, ale přání člověka! Rusi nám nepřinesou jiného boha, jak si myslíš ty, ale zničí všechny bohy a nechají jen prázdnotu! Jsou pomíjiví! Všechno, co stvoří, dříve či později zhyne, a zhyne i jejich země! Nechci, aby se naše země stala jejich zemí a zhynula spolu s nimi! Jak je tedy možné, že jsi tak klidný? Rusy je třeba hnát, dokud ještě není pozdě, je třeba zabít jejich ženy a děti, je třeba spálit jejich města, je třeba zahubit i samotnou vzpomínku na ně! Jen ať si přicházejí, když nebudou překážet, říkáš ty. Ale každý kůl, který zatlučou do naší země, je

Omölv kúl! Jen si vzpomeň, že když Jen a Omöl dělili zemi, žádal Omöl pro sebe jen malý kousíček široký jako jediný krok — jen tak široký, aby do něho mohl zatlouct kúl. Ale z díry po tomto kúlu vylezli všichni duchové zla, kteří dodnes prolévají proudy krve!“

Šaman se náhle zastavil, prudce zvedl ruku a ukázal směrem k úpatí hory. Tam dole se ježil hustý a celistvý shluk mrtvých smrků, obehnáný vysokou palisádou.

„Vidíš to, chakane?“ zeptal se pam. „Před dvěma stoletími bojovali v naší zemi na život a na smrt lidé Ugru a lidé Visu, dokud velký kan Reda nevyhnal Ugru pryč. Ani on sám už nevěděl, kvůli čemu tato válka začala a proč vlastně v této obrovské zemi nebylo dost místa pro oba malé národy. Když zvítězil, plakal zármutkem! Bosý prošel od Mrtvého Smrčí k Chebiđa-Padara. Celý rok mlčel a modlil se k Zarani, k Sorni-naj, jejíž dítě jsi k nám včera přivezl. Nakonec vzal válku, položil ji do hrnce a hrnec nechal tam dole mezi těmi stromy. Pak nechal kolem stromů postavit palisádu, aby válka neutekla, a nařídil šamanům, aby kolem ní drželi stráž. Od té doby mezi ty stromy nikdo nevkročil, a pokud z některého z nich spadla za palisádu jediná větev, jediná šiška, jediná jehlice, šamani ji ihned zvedli a hodili zpět. Ovšem ty, chakane, ty žádáš o Kanskou tamgu, abys pustil válku na svobodu. Ne Rusi se svým bohem, ať už je jakýkoli, ale ty, slepý chumljalt, prorazíš Omölovým kúlem první díru, z níž se vyřinou nekonečné proudy krve!“

Vtom starému šamanovi došel dech. Chytil se za srdce a téměř bezvládně se z posledních sil opřel o svou hůl. Chakan stál vedle něho, svíral v pěsti svou tamgu a zarputile hleděl stranou, na Hvězdnou brázdu.

„Jsi příliš starý, pame,“ řekl opovržlivě. „Tvé srdce je nemohoucí. Nejsi muž. Bojíš se krve.“

„Nesmýslně prolité krve by se měl bát dokonce i muž,“ zamumlal šaman.

Pomalou se napřímil a dál se belhal dolů po pěšině. Šaman a kníže procházeli kolem prokletého háje, kolem obětních jam a idolů se zlatými mísami místo tváří, kolem obrovských klubek pokřivených

a vzájemně spojených smrkových kmenů na hrobech šamanů — lidé z dávných dob dovedli ohýbat nejen kosti, ale i celé stromy, které svým uměním splétali do pokroucených uzlů. Pak se za ohbím svalu v měsíčním svitu zaleskla říčka a pam konečně přivedl chakana k pohřebišti kanů. V čamjích — pohřebních domcích na vysokých kůlech — odpočívali ti největší a nejslavnější náčelníci Kamenných hor. Některé hroby byly prázdné, neboť ne všichni kanové došli pokoje ve své otčině. Tyto čamji však ukrývaly alespoň jejich ittyrmy coby záruku toho, že se duše kanů navrátily do rodných hor.

„Toto je čamja posledního kana Sudoga, který před více než dvěma sty roky rozmetal mongolské tümeny v bitvě na Čulmandoru, poblíž ústí Čusvy,“ řekl pam. „Kanská tamga je na jeho ittyrmě. Můžeš si ji vzít, Asyko. Ale pamatuj, že ti ji nedávám já.“

Chakan mlčky zvedl opodál ležící žebřík a přistavil ho ke vchodu do čamji. Vystoupal po několika příčlích, odhrnul koženou zástěnu a až po pás vlezl do domku. O několik okamžiků později již byl zase venku a jemně držel v rukou velkou dřevěnou panenku-ittyrmu, oděnou do sobolí jagy. Na řetízku kolem krku ittyrmy visela posvátná Kanská tamga — celá pokrytá měděnkou a s ulámanými okraji.

„Možná že osudem našich národů je právě to, abychom opustili své bohy...?“ hlesl šaman téměř prosebně v bláhové naději, že snad ještě chumljalta dokáže zastavit. „Je možné se všeho zřít, ale ani to přece nezmění chod a koloběh světa, protože něco takového není v silách jediného člověka, ba dokonce ani celého národa...“

„Zmlkni,“ nařídil chakan.

Měsíc nad Mrtvým Smrčím osvětloval ostře řezanou tvář knížete, který s ittyrmou v rukou stál na žebříku nad šamanem. Kníže se dlouho díval do tváře panenky, do rysů kana Sudoga, jako by se snažil něčemu porozumět.

A potom chakan Asyka klidným a sebejistým pohybem položil ittyrmu na práh pohřebního domku, sňal z ní Kanskou tamgu a sundal si z krku tamgu, jež patřila jemu samotnému. Zatímco držel obě tamgy v dlaních, jako by chtěl zjistit, která z nich je těžší,

zvedl tvář k obloze. Hvězdná brázda protínala nebeskou bář tak, jako zemi protíná Kamenný pás.

V příštím okamžiku chakan Asyka ponořil hlavu do kruhu řetízku jako do pramenité vody a nasadil si na krk starobylou Kanskou tamgu.

KAPITOLA ČTVRTÁ

Houfec

Děmjan Uchvat spal na hlídce. Uškujničeni se věnoval už tři desítky let a cit pro nebezpečí jej neopouštěl dokonce ani ve spánku.

Malý ruský houfec se na hoře Hleděně schovával v prokletém háji, v němž kan Reda kdysi ukryl hrnec s válkou. Kalina povídal, že je to zlé místo a že nestojí za to rušit jeho klid, ale Uchvat na jeho obavy zvysoka kašlal. Hlavně že se sem Permjané neodváží strčit nos — to je to jediné, co se počítá.

Houfec sestával celkem z devíti lidí: pěti Novgorodců v čele s Uchvatem, tří družiníků z Poljudovy čerdyňské půlstovky a průvodce — muže nejasného původu jménem Vasja Kalina. Na jaře se biskup Pitirim od některého ze svých špehů dozvěděl, že se Vogulové koncem léta chystají přivést na Hleděnu malou Zlatou ženu a před ní korunovat — nebo co že to vlastně dělají? — své kněžice. Zlatá žena, to je pohádková kořist. Jenomže poslat pro ni družiníky si netroufal ani biskup, ani Poljud, ani kníže Jermolaj. Kdyby knížecí válečníci skončili v prackách Vogulů, mohla by z toho být pořádná polízanice. Zato uškujníci, to jsou svobodní, nezávislí lidé. Skončí-li v bryndě, nebude s tím mít kníže nic společného. Já nic nevím, já je neznám. Nemluvě o tom, že v loupeživé živnosti se Novgorodci přece jen vyznají lépe než Poljudovi bohatýři, kteří se v Čerdyni akorát cpou pelmeněmi a sádelnatí. Ale aby uškujníci za zády knížete, biskupa i setníka někam nepláchli i s towarem, hodil jim vládce na krk tyhle tři Váni — Ivana Velkého, Vaňuchu Okouna a Iváše Menšího — a coby průvodce jim přidělil chrámostava Kalinu.

Těžko říct, jak moc je tenhle Kalina dobrý ve stavění chrámů, ale v temných čudských čarách se vyzná stejně dobře jako kdejaký šaman, až snad na to, že sám nezaklíná.

Po svátku svatých Petra a Pavla opustil houfec Čerdyň, a když pak včera v noci ukryli svou lodici v roští u řeky, propížděli se kolem hradiště k Hleděně a schovali se v prokletém háji.

Uchvat ležel na bříše uprostřed ztrouchnivělých větví hned vedle palisády, nohy v tatarských ičigách široce roztažené. Palčivé paprsky odpoledního slunce mu pražily přímo na lysinu. Uchvat rozlepil kalné oči, zavrtěl se, vytáhl ze záňadří čepici a nasadil si ji na hlavu. Mezitím se kdesi dole, u brány, jež vedla na území Mrtvého Smrčí, rozbřinkaly šamanské rolničky. Uchvat přiložil oko ke štěrbině mezi kůly.

Velice dobře teď viděl velkou paseku na úbočí Hleděny. Stál na ní posvátný smrk s kmenem mohutným jako chrámová zvonice. Strom byl téměř vejpůl rozštípnutý zuhelnatelou puklinou a kůru ve spodní části měl celou odranou, ale nahoře se stále zelenal řídkým jehličím. Celý palouk kolem smrku byl rozrytý obětními jámami, ze kterých trčely ožehlé kosti, a posetý velkými i malými, starými i novými idoly, ověšenými všelijakými cetkami a korály. Na kamenných oltářních deskách se něco matně lesklo, a když si Uchvat všiml mís a hrnců v rukou, na klínech i kolem nohou idolů, ihned prohnane přimhouřil oči a začal si na prst navíjet vousiska.

Otevřenou bránou se teď za cinkání rolniček hrnuli Permjané. Vepředu kráčeli šamani s tamburínami a obětinami, za nimi vedli válečníci s copy trojici vyčerpaných zajatců. Potom šel kníže, následován třemi kněžici, a za jejich zády zarostlí muži v rudých hábitech a s maskami z březové kůry na tvářích nesli na nosítkách malý stan. Idolka musí být v něm, uvědomil si okamžitě Uchvat.

Šamani se zastavili vedle tří nových model, před nimiž se černala čerstvá, vlhká hlína nedávno vykopaných jam. Uchvat se pootočil, aby mohl pohodlněji sledovat, k čemu že se to Permjané vlastně chystají. Šamani dlouho skučeli, tančili v kruzích, tu nadsakovali, tu si zase téměř lehali na zem, řinkali tamburínami a na klaccích